

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Die Demokratie der BR Deutschland

Masset, L.M.A.

Citation

Masset, L. M. A. (1980). Boekbespreking van: Die Demokratie der BR Deutschland. *Acta Politica*, 15: 1980(2), 265-267. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452109>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452109>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

en steeds één en slechts één uitkomst als resultaat. De conclusie is een ontkenning: elke van dergelijke procedures heeft tenminste één profiel waarvoor voor tenminste één individu strategisch stemmen een aantrekkelijker perspectief oplevert dan de oprechte keuze. Deze deductie is sterk reminiscerend aan, en inderdaad nauw gelieerd met, het onmogelijkheidstheorema van Arrow. Een ernstig bezwaar van de abstracte benadering van Gibbard in vergelijking met Farquharson's analyse van concrete situaties is dat men ieder inzicht in de vraag hoe frequent voor een bepaalde procedure strategisch stemmen van een individu lonend is, mist. Ernstiger nog wellicht is het feit dat Gibbard's theorema ook geen uitsluitend geeft over de vraag of wanneer er reden tot strategisch voor één of meerdere individuen bestaat, dit uiteindelijk toch tot dezelfde uitkomst leidt als oprecht stemmen van alle kiezers zou hebben opgeleverd.

Opmerkelijk is nu dat het gros van de na 1973 verschenen bijdragen over strategisch stemmen zich niet met de bovengenoemde problemen hebben beziggehouden maar veeleer met onderzoek als van Gibbard voor procedures waarbij nog meer beperkingen van Farquharson's oorspronkelijk referentiekader zijn losgelaten. Met name is daarbij veel aandacht besteed aan procedures die meer dan één uitkomst als resultaat kunnen opleveren. De gestage stroom artikelen sinds 1973 van de hand van Prasanta Pattanaik die nu in bewerkte vorm in *Strategy and Group Choice* zijn gebundeld, hebben bijna uitsluitend betrekking op deze klasse van procedures.

Het Paard van Troje dat men binnenhaalt wanneer de mogelijkheid van meer dan één uitkomst bij een stemprocedure in de beschouwingen wordt betrokken, is de noodzaak tot het maken van expliciete assumpties over hoe individuen hun keuze zullen bepalen tussen twee situaties met elk meerdere uitkomsten waarbij de uitkomsten van de ene situatie niet alle hoger worden gewaardeerd dan de uitkomsten van de andere situatie. Na het eerste inleidende hoofdstuk van Pattanaik's boek is dan ook in het tweede ('Group Decision Making as a Game') een belangrijke plaats ingeruimd voor de veelheid van assumpties die dienaangaande open staan.

In het derde chapter ('The Structure and Properties of Group Decision Functions') wordt een zo mogelijk nog groter aantal assumpties over de aard van de besluitvormingsregel opeengestapeld en dan volgen in hoofdstuk 4 ('A Concept of Equilibrium and Strategic Manipulation under weakly binary group decision functions') en hoofdstuk 5 ('Strategic manipulation under finite ranking rules and resolute group decision functions') een reeks van lemma's over de manipuleerbaarheid van procedures door een individu of een groep van individuen onder wisselende combinaties van bovengenoemde assumpties.

Een bezwaar dat veelvuldig tegen Farquharson's analyse-opzet naar voren is gebracht, betreft het grote calculatievermogen toegedicht aan elk der kiezers, hetgeen zelden of nooit zou stroken met de realiteit van een keuzeprocess. Pattanaik gooit in hoofdstuk 6 ('Counter-threats and Strategy Proofness') wat dit aspect betreft nog olie op het vuur door mede in de analyse te betrekken de mogelijkheid dat het samenspannen van individuen ter manipulatie van de stemprocedure een tegencoalitie tot stand doet komen. Doordat ook hier weer niet minder dan drie assumpties over de aard van de 'counter-threat' die een dergelijke coalitie kan hanteren worden gemaakt, ligt de weg naar een nieuwe rij lemma's en theorema's open.

Het meest overzichtelijk is wellicht hoofdstuk 7 ('Arrow's impossibility theo-

rem, restricted preferences, and strategy-proofness (type I) waarin de connecties tussen Arrow's werk en het probleem van strategisch stemmen nader worden onderzocht alsmede de mate waarin restricties op de verzameling van toelaatbare oprechte individuele preferenties tot niet-manipuleerbaarheid kunnen leiden. Hoofdstuk 8 ('Some weaker conditions than strategy-proofness') besteedt dan eindelijk enige aandacht aan het door ons eerder naar voren gebrachte probleem in hoeverre strategisch stemmen tot andere uitkomsten leidt dan oprecht stemmen, terwijl hoofdstuk 9 ('Strategic manipulation of issues in group decision making') dat samen met Bhaskar Dutta is geschreven nader ingaat op de strategische aspecten van de selectie van de set van alternatieven waaruit een keuze moet worden gemaakt.

In het bovenstaande hebben wij er reeds enige malen op gewezen dat de lezer van *Strategy and Group Choice* geconfronteerd wordt met een vloed van lemma's en theorema's. Dit zou waarschijnlijk niet zo hinderlijk zijn als er een zekere mate van coherentie aan ten grondslag zou liggen in die zin dat aannemelijk zou worden gemaakt waarom de consequenties m.b.t. manipuleerbaarheid van al die combinaties van assumpties over individuele preferenties en keuzeregels zo nodig moeten worden onderzocht. Zoals het er nu echter uitziet lijken deze resultaten slechts omwille van de resultaten afgeleid. Een Sisyfus arbeid — het zij toegegeven vandaar onze vergelijking met Job, maar nadat men er zich doorheen geworsteld heeft — op zich ook een Sisyfus arbeid! — vraagt men zich wel af of daarmee het inzicht in de problemen van strategisch stemmen in enigerlei mate is vergroot. Zelfs als encyclopedie van deelresultaten is het werk vanwege de weinig systematische presentatie ongeschikt. Bij lezing van het laatste, tiende hoofdstuk ('conclusion') waarin een conclusie in de letterlijke betekenis van samenvatting wordt gegeven krijgt men de indruk dat ook de auteur zelf nogal moeite heeft te bepalen in welke categorie van de systematische catalogus zijn werk moet worden ondergebracht.

G. P. de Bruin

Eckhard Jesse, *Die Demokratie der Bundesrepublik Deutschland. Eine Einführung in das politische System.* Hrsg. Landeszentrale für politische Bildungsarbeit Berlin. Colloquium Verlag, Berlin, 1978, 192 pp.

De tweede, tot West-Duitsland beperkt gebleven Duitse democratie, de Bundesrepublik Deutschland (BRD) bestaat thans, in 1979, dertig jaar. Eckhard Jesse, een nauwelijks oudere politicoloog aan de universiteit van Trier, beschrijft in zijn boek haar politiek systeem, terstond in zijn inleiding de stabiliteit daarvan verklarend uit de legitimiteit van de door het systeem aanvaarde democratische beginselen. In het eerste hoofdstuk laat Jesse zien, dat de eerste Duitse democratie, die van de Weimarrepubliek (1919-1933), ten onder ging aan gebrek aan legitimiteit en hoe de grondwet van de BRD (Bonn, 1949) het de anti-democraten moeilijker gemaakt heeft het systeem van binnenuit aan te tasten dan de grondwet van Weimar: plebiscitaire elementen ontbreken, de positie van de president werd verzwakt en die van de kanselier versterkt, de federale structuur heeft meer te betekenen gekregen en het werd mogelijk gemaakt krachtig te reageren tegen de schending van de grondwettelijke orde.

Jesse schetst in het tweede hoofdstuk de politieke structuur van de BRD (de

bondsorganen — de Bundeswehr wordt echter nergens genoemd — en het federale systeem), na stilgestaan te hebben bij de grondwettelijk erkende beginselen van de democratie, de rechtsstaat, de sociale staat en de bondsstaat. Hij vat de democratie op als een maatschappelijk systeem van uiteenlopende, elkaar beconcurrerende doch even legitieme belangen, met een politiek niveau, dat geen 'vorgegebenes Gemeinwohl' kent, zodat 'nur das Mehrheitsprinzip als Grundlage für politische Entscheidungen dienen (kann)' (p. 24). De BRD-democratie is bovendien een 'streitbare Demokratie' (t.a.p.), d.w.z. zij is in staat en bereid zich tegen haar vijanden te weren en voor wie haar verwijten, dat zij slechts een formeel en geen materieel karakter bezit, heeft Jesse een krachtig weerwoord (p. 27) in petto:

Wer allerdings die 'bloss formale' Demokratie gegen die 'inhaltliche' ausspielt, verrät wenig Sachkenntnis, denn die oftmals als 'Formalien' verhöhten Spielregeln (z.B. Minderheitenschutz) machen die unabdingbare Substanz des demokratischen Staates aus und kollidieren nicht mit den Prinzipien einer richtig verstandenen 'inhaltlichen' Demokratie; damit diese sich zu entfalten vermag, müssen die Spielregeln unverbrüchlich gelten.

Het derde hoofdstuk is gewijd aan het kiesstelsel en de verkiezingen, die Jesse beschouwt als hét middel tot legitimering van regeerders in een democratie, en aan het parlementaire stelsel. In de concentratie der stemmen — in 1949 werd 72,1% der stemmen op drie partijen uitgebracht, in 1972 en 1976 behaalden die zelfde partijen te zamen 99,1% der stemmen (tabel, p. 59) — ziet de auteur 'ein Beweis für das Schwinden ideologischer Verhärtungen' (p. 58), en voor de kansloosheid van extremisten ter linker- en ter rechterzijde. Minder gelukkig is Jesse echter met de geringe verschuivingen in de onderlinge krachtsverhoudingen der partijen, waardoor het twintig jaar duurde eer het 'zu einem grundlegenden Wandel in der Führung des Staates' kwam (p. 61). Hij signaleert de ijver van de Bundestag, maar ook zijn betrekkelijke machteloosheid tegenover de regering en de door haar beheerste bureaucratie, een verschijnsel, dat afbreuk doet aan de 'zentrale Stellung in der politischen Willensbildung', die Jesse eerder (p. 35) aan de bondsdag heeft toegekend. Kritiek heeft hij o.a. op de weinig representatieve samenstelling van de bondsdag, die vooral tekortgeschoten zou zijn als 'Forum der Nation' (p. 81). Korte metten maakt Jesse met de rechtse (hij zal bedoelen: extreem-rechtse) anti-pluralistische kritiek op het parlementarisme, evenals met de linkse (zelfde opmerking: extreem-linkse) kritiek, die het parlementarisme afwijst als een democratische façade, achter welke de échte, de economische machthebbers schuilgaan. De grote partijen (CDU/CSU, SPD en F.D.P.), hun geschiedenis, organisatie en financiering en hun rol in de BRD-partijendemocratie komen in het vierde hoofdstuk aan bod. Jesse constateert, dat bij veel burgers nog een goed begrip voor die rol ontbreekt; anderzijds zijn die partijen vaak in gebreke gebleven bij het opkomen voor concrete belangen van de burgers, met als reactie het ontstaan van de 'Bürgerinitiativen' (p. 104).

In het vijfde hoofdstuk plaatst Jesse het politiek systeem van de BRD in een ruimer maatschappelijk kader. Over de politieke cultuur van zijn medeburgers laat hij zich nogal negatief uit, o.a. opmerkend dat 'auch heute noch eine bedenklich antiliberalen Gesinnung des Durchschnittsbürgers' aanwezig is (p. 109). Toch acht hij de kans gering, 'das eine extreme Bewegung von rechts oder links den sozialen und politischen Konsens aus den Angeln heben könnte' (p. 110). De sociale structuur van de BRD-maatschappij kenmerkt Jesse als een 'Schichtungs-

gesellschaft' (p. 114), een maatschappij waarin de sociale positie van de individuele burgers door verschillende factoren, zoals inkomen, beroep en opleiding bepaald wordt, en waarin bovendien een aanzienlijke mobiliteit bestaat. Duidelijk is, dat hij een aantal andere beelden — de 'nivellierte Mittelstands-', de 'Klassen-' en de 'hierarchisch gegliederte Ständegesellschaft' (p. 113) — afwijst. De sociale markteconomie beoordeelt hij in sommige opzichten positief, in andere negatief, zonder een alternatief te kunnen bieden, want, aldus Jesse, 'weitgehend (herrscht) Einigkeit darin, dass eine zentralistisch organisierte Planwirtschaft keine bessere Alternative bietet' (p. 124). Vervolgens schetst Jesse het 'Interesse' of 'Verbandspluralismus' (p. 128), opnieuw de legitimiteit van elk belang en elke belangengroep benadrukkend, zonder evenwel voorbij te gaan aan de gebreken, die dit pluralisme vertoont door de ongelijkheid in de macht der groepen. Anderzijds wijst hij opvattingen, die verkondigen, dat de BRD beheerst wordt door de ondernemers, c.q. de vakbonden, als eenzijdig van de hand. Voor wat de media betreft staat Jesse vooral stil bij de gevaren van de persconcentratie, al wenst hij het gevaar van de manipulatie van de publieke opinie niet te overschatten, want, zo meent hij, '(m)it gewissen Vorbehalten gilt: Meinung wird nicht produziert, sondern reproduziert' (p. 131). Tot slot van dit hoofdstuk schenkt hij uitvoerig aandacht aan het politiek extremisme en terrorisme en aan hun bestrijding, erop uit om een aantal misverstanden weg te nemen, die vooral t.a.v. het 'Extremistenbeschluss' (p. 135) en het 'Anti-Terror-Gesetz' (p. 139) zouden bestaan.

In het over de buitenlandse politiek der BRD handelend zesde hoofdstuk laat Jesse zien hoe in de beginjaren de CDU/CSU en de SPD met elkaar overhoop lagen over de prioriteit van de doeleinden 'Westintegration' en 'Wiedervereinigung' (p. 143). Onverholen gaat Jesse's sympathie voor de latere jaren uit naar de buitenlandse politiek van de SDP-F.D.P.-coalitie, die, de realiteit van een verdeeld blijvend Duitsland aanvaardend, toch een brug naar het oosten wist te slaan, zonder zich van het westen af te keren. Aan het einde van zijn boek gaat hij nog kort in op het politiek systeem van de eveneens dertig jaar oude Deutsche Demokratische Republik (DDR). Na vernomen te hebben welke visie Jesse heeft op een democratie verbaast het ons niet te horen, dat hij dat systeem 'keine erstrebenswerte Alternative für die Bürger der Bundesrepublik Deutschland' noemt (p. 160).

Eckhard Jesse heeft in heldere taal een beknopt en overzichtelijk boek geschreven, waarin de jarige BRD de lof op het democratisch gehalte van haar politiek systeem niet onthouden wordt, maar waarin evenmin de kritiek erop wordt geschuwd. Zelf noemt Jesse Kurt Sontheimers 'Grundzüge des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland', sinds 1971 herhaaldelijk herdrukt, 'unübertroufen' (p. 161) — en hij heeft daarin gelijk. Wij kunnen ons oordeel over Jesse's boek echter niet beter samenvatten dat door vast te stellen, dat het een vergelijking met dat van Sontheimer glansrijk doorstaat.

L. M. A. Masset

Daniel Tarschys, *The Soviet Political Agenda, Problems and Priorities, 1950-1970*, London & Basingstoke (Macmillan) 1979, 217 blz.

Twintig jaar geleden schreef Wolfgang Leonhard in *Kreml ohne Stalin* over het hoofdartikel van de *Pravda* dat dit de partijlijn op een bepaald beleidsterrein fixeert, waarna die lijn muurvast ligt tot de partijkrant opnieuw een hoofdartikel